

ДИДАКТИЧНІ УМОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ МІЦНОСТІ ЗНАНЬ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ДУМЦІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті висвітленні деякі підходи до дидактичних умов реалізації принципу міцності знань у наукових доробках вітчизняних педагогів та психологів другої половини ХХ століття.

Ключові слова: знання, реалізація, умови, принцип міцності знань.

В статье рассмотрены некоторые подходы к дидактическим условиям реализации принципа прочности знаний в научных работах отечественных педагогов и психологов второй половины ХХ века.

Ключевые слова: знания, реализация, условия, принцип прочности знаний.

In the article some going is considered near the didactic terms of realization of principle of durability of knowledge in scientific works of domestic teachers and psychologists of the second half of 20th century.

Keywords: durable, realization, terms, principle durable knowledge.

Постановка проблеми. У Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті зазначено, що пріоритетним завданням є постійне підвищення якості освіти. Особливої актуальності проблема якості набуває навчанні у школі. Тому, що важливою задачею школи, є отримання учнями міцних ґрунтовних знань, умінь та навичок, які завжди можуть бути застосовані на практиці. Слабкі навички, незрозумілі неясні уявлення не можуть забезпечити засвоєння системи знань. Не тверді знання не можуть бути використанні в житті, іншими словами школа не вирішить важливого завдання: підготовки підростаючого покоління до життя, до практичної діяльності.

Саме, принцип міцності знань означає необхідність такої постановки навчання, при якій основний матеріал всіх предметів вивчається ґрунтовно і учні завжди в змозі відтворити його в пам'яті або скористатися ними як з навчальною, так і з практичною метою.

Відродження й розвиток національної школи, оновлення змісту

навчально-виховного процесу потребують ретельного вивчення й використання досвіду видатних педагогів минулого.

Велику науково-теоретичну і практичну значущість для розбудови національної системи освіти має звернення до досвіду вітчизняних педагогів другої половини ХХ століття.

Мета статті висвітлити підходи до дидактичних умов успішної реалізації принципу міцності знань, на основі аналізу та узагальненні наукових доробках вітчизняних педагогів та психологів другої половини ХХ століття.

Виклад основного матеріалу. Вивчення наукових джерел із досліджуваної проблеми показало що, дидактичні умови формування міцності знань учнів були розглянуті та обґрунтовані ще видатними вченими минулого: Я.А.Коменським, А.Дистервергом, Й.Г.Песталоцці, К.Д.Ушинським, В.Г.Белінським, А.І.Герценом, Н.А.Добролюбовим, Н.Г.Чернишевським та ін. Ці ідеї знайшли подальший розвиток у працях відомих дидактів ХХ століття: В.М.Андрущак, І.Я.Лернера, В.І.Лозової, М.Є.Новосельцевої, І.М.Підберезіна, М.М.Фіцули та інших; а також психологів: Л.Б.Ітельсона, А.В.Петровського, А.А.Смирнова та інших.

В контексті проблеми, яка досліджується, на наш погляд певний інтерес представляє визначення системи дидактичних умов формування міцності знань за І.М.Підберезіним. Зокрема, в роботах цього вченого відзначається, що “міцність знань досягається різноманітними умовами, прийомами та методами навчання. В навчальному процесі в усіх його ланках та операціях у ході засвоєння знань відбувається їх закріплення. Одні й ті ж передумови можуть впливати й на сприйняття знань, їх усвідомлення, і на міцність засвоєння знань. Тому зміцнення знань треба розглядати як процес, який відбувається на всіх етапах, їх засвоєння”[9].

У зв'язку з цим до умов реалізації принципу міцності знань Н.М.Підберезін відносить:

1. Поетапність їх формування.

2. Активну діяльність мислення.
3. Аналітико-синтетичну переробку матеріалу, який вивчається [9].

Детальний аналіз науково-педагогічних доробок вітчизняного дидакта В.М.Андрущак [1,2], свідчить, що педагог приділяв багато уваги дидактичним умовам, від яких залежить формування міцних знань.

Вирішальну роль, для успішної реалізації принципу міцності знань, вчений відводить особі вчителя, як центральній фігурі в організації й здійсненні навчально-виховного процесу.

Другою умовою реалізації принципу міцності знань, В.М.Андрущак віділяє наукову організацію праці, під якою розумів систему педагогічних, психологічних, фізіологічних, гігієнічних, господарсько-економічних заходів, спрямованих на оптимізацію необхідних умов, засобів, структури і методів навчально-виховного процесу, а також зусиль учнів і педагогів для досягнення максимальних результатів при мінімальних затратах часу і трудових зусиль.

На думку педагога, наступною умовою, є індивідуальний підхід до кожного учня. Головне в цьому підході, він підкреслює, навчитися бачити в кожному учневі неповторну особистість, що формується з виявленими і ще прихованими можливостями, з усією своєрідністю її характеру. Лише в цьому випадку педагогічний вплив знайде живий відгук у думках, почуттях, життєвому досвіді даного учня.

До наступної дидактичної умови з ефективною реалізацією принципу міцності знань та розвитку в учнів інтересів до знань, В.М.Андрущак відносить проблемне навчання, яке створює такі ситуації, що змушують учнів шукати самостійно розв'язання тих чи інших проблем. Так, однією з найголовніших ознак формування міцних знань є те, що перед учнем постає щось невідоме, розкрити й пізнати яке він зможе тільки в результаті активної дослідницької діяльності, яка мобілізує розумову діяльність, пам'ять, всі пізнавальні, вольові, емоційні сили учня [2].

Іншою важливою умовою успішного набування знань і підвищення їх

якості, підкреслює педагог, є додержання послідовності у навчанні.

Та подальшою, однією з найвагоміших умов, успішної реалізації принципу міцності знань в навчанні й вихованні, В.М.Андрущак виділяє інтерес. Саме інтерес є тим чинником, що спонукає людину до пошуків нового, формує в неї жадобу до знань. Формування міцності знань, так само як успішне засвоєння наук, набуття умінь і навичок залежить не тільки від змісту навчання й методів роботи вчителя, а й від того, як учень ставиться до навчальної діяльності, виконання своїх обов'язків, тобто від його активності. Збудження інтересу сприяє усвідомлення необхідних знань. Там, де вчитель пов'язує знання з життям, із практикою, інтерес до знань посилюється [2].

Вивчаючи наукові позиції других учених зустрічаємо дещо інакший підхід. Так, відомий педагог А.М.Алексюк, розглядав принцип міцності як принцип свідомого засвоєння знань і наголошував, що знання стають дійовою силою в житті і праці людини лише тоді, коли вони засвоюються не механічно, а свідомо [6].

Вчений відокремив такі умови свідомого учіння:

1. Пояснення учням навчальної мети, яка на думку А.М.Алексюка, вказує перспективу учіння, активізує досвід учіння мобілізує його сили, спрямовує його діяльність.

2. Застосування різних розумових операцій, зокрема порівнянь. Важливо, підкреслював дидакт, щоб учні усвідомлювали сам процес учіння, причинні залежності у природі і суспільстві, смисл матеріалу, що засвоюють.

3. Тісний зв'язок свідомості учнів з їх активністю у навчанні. Педагог підкреслював, учень у якого є установка на відповідальне ставлення до навчання, здійснює контроль над самим процесом оволодіння знань, усвідомлює доцільність застосування тих або інших логічних операцій. Отже, він, здатний проявляти свідомі, цілеспрямовані зусилля до успішного виконання навчальних задач[6, С.110-111].

Серед педагогічних міркувань, на нашу думку, варто відділити і психологічні дослідження. Адже, психологічною основою забезпечення

міцності знань - є пам'ять. Саме спираючись на психологічні закономірності видатний педагог В.І.Лозова, вділяє окремі шляхи реалізації принципу міцності засвоєння знань, умінь, навичок:

1. Забезпечення свідомості учнів у навчанні.
2. Опора на основні принципи навчання.
3. Формування установки школярів на запам'ятовування.
4. Формування емоційного ставлення учнів до об'єкта запам'ятовування, пізнавальних потреб, інтересів школярів.
5. Організація розумової діяльності школярів на базі вивченого матеріалу: порівняння, зіставлення, узагальнення систематизація та ін.
6. Робота над технікою запам'ятовування, організація різноманітного повторення.
7. Систематичний контроль за результатами навчання [3, с.194].

Також варто висвітлити погляди вітчизняного психолога

А.А.Смирнова [10]. Вчений виділяє наступні умови досягнення міцності знань.

По-перше, наявність позитивного відношення у школярів до навчання, до отримання знань, до міцного засвоєння їх. Як підкреслює вчений, мотиви цього відношення можуть бути дуже різними. В одних випадках це чітко виражені пізнавальні інтереси: допитливість, активні пошуки нових знань, прагнення до ґрунтовного оволодіння ними. В інших випадках позитивна спрямованість на отримання знань викликається необхідністю оволодіти ними для задоволення будь-яких інших цілей, суттєвих для школяра: його творчих замислів, професійних намірів.

По-друге, диференціація вимог, які пред'являються до рівня запам'ятовування того чи іншого навчального матеріалу. «Диференціація навчального матеріалу відбувається за ступенем необхідності міцності його запам'ятовування та за відношенням до найбільш важливого, прямо вказує на його значущість, на необхідність запам'ятати його якомога міцніше, назавжди» [10].

По-третє, при вирішенні реалізації принципу міцності знань необхідно органічно поєднувати пам'ять та мислення, що визначається в ґрунтовній логічній, смисловій переробці інформації, яку сприймають учні. На думку вченого, просто розуміння, яким звичайно задовольняється людина, сприймаючи будь-яку інформацію, для дійсно міцного запам'ятовування недостатньо. Щоб ґрунтовно запам'ятати будь-що, вимагається особливе, більш глибоке розуміння, потрібне логічне перероблення сприйнятого матеріалу.

По-четверте, необхідна висока активність діяльності учня в процесі засвоєння знань. Так, вчений наголошує, «добре запам'ятовується те, що є об'єктом активної, самостійної розумової діяльності учнів. Активність учнів необхідна не лише при первинному запам'ятовуванні будь-чого, але й при повторенні раніш засвоєного» [10].

Висновки. Таким чином, проведений аналіз висвітлення проблеми дидактичних умов реалізації принципу міцності знань у наукових доробках вітчизняних педагогів та психологів другої половини ХХ століття, показав що згадана проблематика досить активно обговорювалася. Так узагальнюючи надбання вчених дає змогу виявити, що досягнення міцності знань є результатом дій багатьох факторів, серед яких найважливішими є реалізація принципів навчання, педагогічна майстерність, бажання дитини навчатися, її працездатність та працелюбність. Засвоєння знань здійснюється шляхом пізнавальних та навчальних дій. При цьому успіх боротьби за міцність знань учнів у значній мірі залежить від організації всього навчально-виховного процесу в школі, від наявності відповідних умов, що забезпечують продуктивну діяльність сучасної школи.

Література:

1. Андрущак В.М. Научно-педагогические основы повышения качеств знаний учащихся средней школы. - К., 1970. - 25 с.
2. Андрущак В.М. Шляхи підвищення якості знань учнів. - К.: Рад.школа, 1973. - 94 с.

3. Лозова В.І., Троцько Г.В. Теоретичні основи виховання і навчання (навчальний посібник для студентів педагогічних навчальних закладів) - Харків, 1997. - 338с.
4. Новосельцева М.Е. Прочность знаний как дидактическая проблема. /Пути повышения прочности усвоения знаний. - Калинин: Изд-во Калининского университета, 1978. - С.15-25.
5. О сознательном и прочном усвоении знаний учащихся/Под ред. М.А.Данилова. - М.: Изд-во АПН РСФСР, 1953. - 230с.
6. Педагогіка / За ред. А.М.Алексюка. - Київ.: Вища школа, 1985. - 296с.
7. Педагогика: Учебное пособие для студентов факультета педагогики и методики нач. обучения пед. ин-тов / Под ред. С.П. Баранова и др. - М.: Просвещение. - 1976. - 352с.
8. Пути повышения уровня усвоения знаний/ Под ред. И.М. Подберезина. - Калинин, 1973. - 120с.
9. Смирнов А.А. Условия и средства достижения прочности знаний. /Пути и средства достижения прочности знаний в начальных классах. /Под ред. М.П.Кашина. - М.: Просвещение, 1978. - С.15-22.